

Психологія Сходу: кроки щодо вирішення окремих проблем, порушених у книзі Володимира Соловйова «Росія і Вселенська Церква»*

митр. прот. д-р Михайло Димид,
директор Інституту церковного права

Ми сьогодні зібралися тут, у Львові, в Українському католицькому університеті, для того, щоб роздумувати над працею великого російського філософа Володимира Соловйова «Росія і Вселенська Церква» у 150-ту річницю від дня народження цієї визначної людини. Тому цікаво і природно було б запитати: чому така ґрунтовна праця Володимира Соловйова не підштовхнула маси людей у Росії та всю Східну Церкву до сприйняття важливості ролі Римського Архисерея в церковному житті – на підставі їхньої власної еклезіології та канонічного права? Чому сьогодні ми не дійшли до тієї ситуації, коли верховні представники Православних Церков, виконуючи свій пастирський обов'язок – піклування про єдність Христової Церкви, стають у пошуку сопричастя поруч із першим серед єпископів Вселенної? Подібні питання можуть бути поставлені не лише як абстрактні й безадресні – у теоретичних роздумах філософів і богословів, але й як живі та конкретні – до Римського Архисерея і тих Східних Церков, які перебувають у повному сопричасті з Римським Престолом. Не лише у відірваному від реалій плані, а й у плані християнської догми, вираженої в житті реальних людей з їхніми духовними злетами і падіннями, з притаманною їм чи відсутньою смиренномудрістю, оспіваною в Біблії, згадуваною в літургійних текстах і приватних молитвах.

---

* Текст французькою мовою знаходиться на сайті:
Le texte en langue française se trouve sur le web suivant:
<http://www.ucu.edu.ua/fr/seminars/2003/soloviev/dymyd/>

Митрополит Волинський і Житомирський Алексій, священноархимандрит Свято-успенської Почаївської лаври, ще в 1942 році написав до Митрополита Андрея (Шептицького):

Згадую, як у 1927 році я говорив з Царгородським патріархом Василем III про скликання Вселенського Собору. «А чи можливо, – запитав я його, – щоб цей собор відбувся без Римського Єпископа?» – «Так, – відповів мені патріарх, – я розумію вас, і перед Собором, коли доживу до цього, поїду в Рим, впаду на коліна перед Папою і скажу йому: „Брате, покинь свої блукання і приходи, щоб зайняти на Соборі своє місце”». – «А якщо Папа заговорить про якісь блукання, що тоді?» – запитав я. Відповіді не було, але стало зрозуміло, що Єпископ Риму ніколи не буде головувати на Вселенському Соборі, та і Собор цей ніколи не відбудеться на землі¹.

Цікаво, чому практично не існує конкретного варіанту такого сопричастя, описаного Володимиром Соловйовим, який підходив би і православним, і римо-католикам? Тут знову ж таки можлива відповідь зі сторони богословів-догматиків чи каноністів. Проте, можливо, це не є питанням теорії, еклезиології чи церковного права, тобто Традиції та соборів, а радше питанням психології Церков та їхніх вірних. Про *La psychologie de l'Union* («психологію унії») ще в 1925 році говорив Митрополит Андрей (Шептицький) в одному зі своїх виступів у Брюсселі².

На сьогоднішній день немає такої практики, чи досвіду довіри, між Православними Церквами і Римом (за винятком деяких світлих моментів), а відтак Східні Католицькі Церкви повинні будувати свої відносини з Римським Престолом саме на довірі.

Митрополит Андрей ще в 1903 р. звертався до православного єпископа Антонія (Храповицького) з приводу Берестейського порозуміння такими словами: «Ми і на це не закриваємо очі, що унія ця, хоча і свята і велика спочатку, збилася потім з істинного шляху [...], втратила [...]

¹ Митрополит Андрей Шептицький. *Життя і діяльність: Документи і матеріали, 1899-1944*, т. 1: *Церква і церковна єдність* / ред. А. Кравчук. Львів 1995, с. 434.

² André Szeptycky, Archevêque de Lemberg, Métropolitaine. *La psychologie de l'Union // La Revue Catholique des idées et des faits* (1925/31) 5-10.

свою силу, свою ідею»³. А в іншому місці Митрополит каже: «Тому ми повинні, майже апіорі, вважати можливим, що це, що приносить, згідно нашого переконання, шкоду унії, вважається кращим засобом, щоб привести до єдності»⁴.

На згаданому брюссельському виступі Митрополит дає кілька порад на шляху до єдності, наприклад, не вживати термінів «схизматик» і «навернення в іншу віру», щодо народжених у певній церковній спільноті, яка не перебуває в сопричасті з Римським Престолом. Ідеться про потребу радше зосередитися на переговорах між помісними Церквами для пошуків загальної платформи для порозуміння, ніж сприяти індивідуальним наверненням так званих православних до так званого католицизму. Ці переговори мають базуватися на широких знаннях одне про одного, що можна реалізувати через «апостолят науки» не тільки в спеціалізованих кабінетах, а й через постійні форми поширення в народі правдивої та доброзичливої інформації про інші Церкви. Мистецтво, іконопис, молитва, добрі діла, живий приклад, любов і терпіння – це ті засоби, які можуть зблизити церковні світи та їхні ментальності⁵.

Ці поради торкаються всіх Церков, передусім різних Західних Церков та їх голів. Цікаво, що філософ Соловйов хотів просвітити православних Росії, а практик Митрополит Андрей бачив потребу такої просвіти щодо греко-католиків і римо-католиків.

Дозволю собі інтерпретувати ще одну думку Шептицького: щоб для втілення в життя Православної Церкви тез, запропонованих Володимиром Соловйовим, необхідною є безпосередня участь християн Західної Церкви. Західні християни мають брати участь у житті Православної Церкви. Вони можуть допомогти змінити негативне бачення цією Церквою Західної Церкви і Римського Архидіакона. Передусім ця допомога потрібна для того, щоб православні християни змогли скинути з себе ярмо націоналізму, яке ще часто відчутне. Реалізувати утопічну ідею скликання Собору можна було б шляхом пошуку компромісів і взаємного пошанування. Лише Всеправославний Собор, однак під благословенням Римського Архидіакона, міг би звільнити

³ Митрополит Андрей Шептицький. *Життя і діяльність: Документи і матеріали, 1899-1944*, т. 1: *Церква і церковна єдність*, с. 90.

⁴ *Твори слуги Божого митрополита Андрея Шептицького: Пастирські листи*, т. 1. Торонто 1965, с. В-90.

⁵ Там само.

православних християн від вузьких партикуляризмів, оскільки мав би канонічно-правову основу. Західна Церква може тим самим допомогти створити таку сприятливу атмосферу, коли православні християни самі вирішували б свої справи згідно з традицією стосунків, які існували між Західною і Східною Церквами у першому тисячолітті. Така форма дій може бути визначена синодами Церков, а Всеправославний Собор став би проміжним етапом для подальшого проведення повноправного Вселенського Собору, на якому всі Православні Церкви Вселенної зайняли б свої рівні місця поряд із Західною Церквою.

Цей проєкт поки що не має однозначного сприйняття як у Римському Первопрестолі, так і в Російській Православній Церкві, чи в Українській Греко-Католицькій Церкві, чи, наприклад, у Греко-Мелхітській Церкві. Ми, що зібралися в цих Церквах, поки що не дійшли – оскільки не маємо того надзвичайного почуття християнського покликання – до принципу, що його великий російський філософ проголошує у своїй праці «Росія і Вселенська Церква»:

Для того, щоб вести громадське життя всього людства до мети божественної любови й визначити громадську думку в бажаному для божественної істини напрямі, необхідно, щоб у Церкві було зумовлене божественним авторитетом вселенське управління. Це управління має бути визначеним і явним, щоб усі могли знати про нього, і воно має бути постійним і тривалим, щоб можна було щоразу до нього звернутися; воно має бути божественним у своїй сутності, щоб бути безумовно визнаним релігійною совістю кожної свідомої і благонаміреної людини; і воно має бути недосконалим та людським у своїх історичних проявах, щоб зробити можливим моральний спротив, щоб залишити місце для сумнівів, боротьби, спокус щодо всього, що становить гідність вільного й істинного людського добродійства⁶.

Нехай сьогоднішня конференція стане своєрідним свідченням про безпретензійні прагнення до цієї мети людей, які не перестають позитивно дивитися Божий світ і працюють задля неї, щоб про цю їхню працю можна було сказати словами Митрополита Андрея: «Чим безкорисливішою виглядає ця праця, тим більшими можуть бути її плоди завдяки ласці Ісуса Христа»⁷.

⁶ *Собрание сочинений Владимира Сергеевича Соловьева*, т. 11. Брюссель 1969, с. 238-239.

⁷ *La psychologie de l'Union*, с. 7.